

طراحی مجتمع تجاری-تفریحی رشت
با رویکرد پایداری اجتماعی

بیثا ملک نژاد

www.ketab.ir

سرشناسه	: ملکزاد، بیثا، ۱۳۷۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: طراحی مجتمع تجاری-تفریحی رشت با رویکرد پایداری اجتماعی/ بیثا ملک نژاد.
مشخصات نشر	: رشت: دلکام، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۲۳۱ص.
شابک	: 978-600-98200-2-3
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: مراکز خرید -- ایران -- رشت -- طرح و ساختمان
موضوع	: Shopping centers -- Design and construction -- Iran -- Rasht
موضوع	: مراکز تفریحی -- ایران -- رشت -- طرح و ساختمان
موضوع	: Recreation centers -- Design and construction -- Iran -- Rasht
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۶ ط۷۴/م ۲۷۵۰ NA
رده بندی دیویی	: ۷۲۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۹۰۴۵۸

آدرس وب سایت انتشارات دلکام: www.delkam.pub.ir

کانال تلگرامی انتشارات دلکام: @pubdelkam

تلفن انتشارات: ۰۹۱۱۳۳۱۰۵۸۰

نوبت و سال چاپ: ۱۳۹۶

قطع: وزیری شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

صفحه آرای: نسرين نيكدل (ناشر)

کلیه حقوق برای مولف محفوظ است.

قیمت: ۱۴۵۰۰۰ ریال

پیشگفتار

شهرنشینی به عنوان دومین انقلاب در فرهنگ انسان، باعث دگرگونی در روابط متقابل انسانها با یکدیگر شده و با افزایش جمعیت شهرنشین، بهره برداری از محیط، تشدید می گردد (پرهیزکار، ۱۳۷۶، ۲). شهرها به سرعت در حال تغییرند و در جهت رفع نیازهای زندگی مدرن پیش می روند. گسترش ارتباطات و سطح وسیعی از انتقال اطلاعات، رشد شهرها، مهاجرت جمعیت از مکانهای مختلف و تداخلی که تفاوت فرهنگی در یک جامعه عامل آن است، جامعه شهری را دچار سر در گمی کرده است و به سرعت در حال تخریب عوامل پایدار و سرمایه های اساسی - انسانی، طبیعی، اجتماعی، اقتصادی - خود می باشد که در طول زندگی بشر همواره مانند زنجیری پیوسته امتداد یافته است. توجه به این عوامل و حفظ آنها ضروری و اجتناب ناپذیر بوده و باید کوشش کرد که پایداری از جهات گوناگون توسعه یابد تا زنجیره پایداری و عدالت بین نسلی منقطع نگردد.

پایداری بطور کامل در صورتی تحقق می یابد که سه مولفه اقتصادی، زیست محیطی و اجتماعی در کنار یکدیگر به تناسلی برسند. در این میان وجه اقتصادی موضوع معمولاً توسط سرمایه گذاران مورد توجه بسیار قرار می گیرد و حتی گاهاً به علت افراط، موجب تداخل با سایر مولفه ها می گردد. ریشه زیست محیطی پایداری نیز با توجه به حرکت بسیار گسترده و همه جانبه در تمامی علوم سبب، به حفظ زیست بوم و کنترل آلودگی ها به میزان قابل ملاحظه ای در حال اصلاح است. اما آنچه مغفول واقع شده پایداری اجتماعی است. پایداری اجتماعی رویکردی است که در آن به عدالت، زیبا-شناختی، راحتی، آسایش، امنیت، هویت اجتماعی و تعاملات اجتماعی پرداخته شده است. نبود راهبردی جامع پیرامون ساخت بناها با رویکرد پایداری اجتماعی سبب شده است که اکثریت فضاهای طراحی شده برای جوامع، فاقد ارزش های ذکر شده باشد. برای مثال غالباً بناها بدون توجه به بحث امنیت در بعد طراحی بناها و توجه به فضاهای امن اجتماعی ساخته و ایجاد می شوند. همچنین کمتر بنایی با رویکرد ایجاد محیطی اجتماعی جهت بوجود آوردن تاثیر عموم کاربران بر محیط مورد استفاده خود ساخته می شود تا با شکل گرفتن حس تعلق در تمامی مراحل

ساخت، بهره برداری و نگهداری عموم کاربران مشارکت داشته باشند. عدم وجود این نوع شاخص ها در فضاها اهمیت توجه به بحث پایداری اجتماعی به صورت بارز و مشخصی نشان می دهد. در تعاریف پایداری اجتماعی نیز لزوم توجه به این امر رخ نمایی می کند. «(پایداری اجتماع محلی) کیفیتی از جامعه است. ماهیت روابط اجتماعی را که از طریق کار و روابط درون جامعه به وجود می آید، نشان می دهد. پایداری اجتماعی در صورتی در جامعه وجود دارد که کار در جامعه و ترتیبات نهادی مرتبط با آن، مجموعه نیازهای انسان را برآورده سازد و به طریقی شکل گیرد که ماهیت ظرفیت بازتولید آن در بلندمدت حفظ شود و هنجارهای مورد نیاز انسان از عدالت اجتماعی، شأن انسانی و مشارکت را شکل می دهد.» (litig, et eblc, 2005)

فضاهای دادرست و تجارت همواره رکنی اساسی در ساختار کالبدی شهرها بوده و جامعه شناسان و روانشناسان نیز با مطالعه رفتارهای مخاطبین در فضاهای تجاری، فقدان فضاها و مکان های غیر تجاری را از عوامل نارضایتی مخاطبین دانسته و تغییر ماهیت صرفا تجاری مراکز خرید، فضاهایی تحت عنوان تجاری تفریحی و تخصیص مکان هایی جهت گذراندن اوقات فراغت، تفریح و تفرج را در پاسخ به نیازهای جامعه مدرن شهری امروز به عنوان راهکاری ضروری معرفی نموده اند. (طالبیان و دیگران، ۱۳۸۹)

فعالیت های تفریحی جمعی در فضای شهری می تواند یکی از مهمترین بسترهای ایجاد تعاملات اجتماعی و ارتقاء سطح فرهنگی جامعه باشد. دوام و دوام جامعه به روابط اجتماعی و تعاملات اجتماعی کمیت و کیفیت آن بستگی دارد. پایداری اجتماعی نیز در واقع بخش غیر کالبدی معماری پایدار است. برآوردن نیازهای انسان، افزایش کیفیت زندگی او و استفاده از تمام ظرفیتهای در بهبود وضع او از اهداف پایداری اجتماعی است. احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری از موثرترین عواملی است که میتواند حضور شهروندان در جامعه را بالفعل گرداند. (صالحی راعی، ۱۳۹۳)

در این کتاب، سعی بر آن است تا به طراحی مرکز تجاری، تفریحی با رویکرد پایداری اجتماعی پرداخته شود و به عنوان نمونه موردی، شهر رشت با توجه به شناخت محیط آن توسط نگارنده و اشراف به آن انتخاب شده است. در نظر داریم علاوه به شرح و تحلیل پایداری اجتماعی، به شاخص مشارکت اجتماعی و تعاملات اجتماعی در محیط های عمومی، با اولویت و برجستگی بیشتر پرداخته شود. تلاش بر آن است تا با طراحی فضاها در این مکان، محیطی ایجاد کنیم تا در آن افراد با فرهنگهای مختلف به صورت مسالمت آمیز در کنار هم قرار گیرند و یک جامعه کوچک پایدار اجتماعی را شکل دهند و نمونه یا مدلی قابل ارجاع در بستر کالبد شهر شکل گیرد و با امکان گسترش این نمونه، پایداری اجتماعی به کل جامعه برگردانده شود.

بی‌تا ملک نژاد

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۶	مقدمه:
۱۸	فصل اول: پایداری اجتماعی
۱۸	واژه ها و مفاهیم
۱۸	معنی لغی پایداری
۱۸	تعریف رخواستگاه پایداری
۱۹	توسعه پایدار
۲۶	شاخص های توسعه پایدار
۲۷	شاخه های پایداری
۲۷	پایداری محیطی
۲۹	پایداری اقتصادی
۳۱	پایداری اجتماعی
۳۲	تعاریف و مفهوم پایداری اجتماعی
۴۰	تعریف و مفهوم فضا و مکان
۴۲	فضای شهری
۴۶	تعاملات اجتماعی
۴۶	اجتماعی شدن
۴۷	نیاز به مجاورت

۴۷	 لزوم مشارکت اجتماعی برای تحقق معماری پایدار
۴۷	 فضای معماری / تعامل اجتماعی
۴۹	 پایداری اجتماعی در معماری و ریشه های آن
۵۴	 فصل دوم: معماری پایدار اجتماعی
۵۴	 سرمایه اجتماعی در محیط معماری
۵۵	 رابطه سرمایه اجتماعی با فضاهای عمومی
۵۹	 امنیت اجتماعی در محیط معماری
۶۳	 هویت بخشی و تعلق اجتماعی در محیط معماری
۶۷	 نشانه (از عناصر سیمای شهر لینچ) عامل برای ایجاد هویت
۶۹	 زیبا شناختی اجتماعی، در محیط معماری
۷۲	 آسایش اجتماعی، در محیط معماری
۷۵	 فصل سوم: تاریخچه مراکز تجاری
۷۵	 هدف از ایجاد مراکز تجاری
۷۶	 تاریخچه مراکز تجاری در جهان
۷۶	 مفهوم مراکز تجاری
۷۸	 تاریخچه مراکز تجاری
۷۸	 تاریخچه مراکز تجاری در ایران
۷۹	 مفهوم بازار
۸۰	 شرح فضاهای بازار

۸۴	فضاهایی که در کنار بازارها جهت تعاملات اجتماعی احداث می گردیدند
۸۴	بررسی ابعاد مختلف بازار
۸۵	بررسی بازارها از دیدگاه معماری
۸۵	بررسی بازارها از دیدگاه شهرسازی
۸۵	بررسی بازارها از دیدگاه اجتماعی
۸۷	راهنمای طراحی مجتمع تجاری تفریحی و پایداری اجتماعی
۹۲	فصل چهارم: نمونه های داخلی و خارجی
۹۲	نمونه های داخلی
۹۲	مجتمع تجاری الماس شرق
۹۷	تجهیزات ساختمانی الماس شرق
۹۹	مجتمع تجاری سام سنتر تهران
۱۰۵	مجتمع تجاری «Sihl City»
۱۰۹	مجتمع تجاری «Kanyon Center»
۱۱۳	فصل پنجم: شرایط اقلیمی
۱۱۴	شرایط آب و هوایی منطقه گیلان
۱۱۴	ارتفاع
۱۱۵	عرض جغرافیایی
۱۱۶	دوری و نزدیکی دریا
۱۱۶	جریانهای اصلی آب و هوایی

- عوامل دیگر محلی ۱۱۶
- انواع باد ۱۱۶
- اقلیم معتدل و مرطوب (سواحل دریای خزر) ۱۱۷
- خصوصیات آب و هوایی اقلیم معتدل و مرطوب ۱۱۹
- دمای هوا ۱۲۰
- بارندگی ۱۲۱
- تابش ۱۲۲
- رطوبت ۱۲۳
- باد ۱۲۴
- تعداد روزهای یخبندان ۱۲۵
- ابرناکی ۱۲۵
- فشار هوا ۱۲۵
- مطالعات طبیعی از جمله خاک منطقه ۱۲۶
- سیمای طبیعی و جغرافیای استان گیلان ۱۲۷
- نواحی جنگلی ۱۲۸
- مراتع ۱۲۹
- حیات وحش ۱۲۹
- پرندگان ۱۳۰
- موقعیت جغرافیایی شهر رشت ۱۳۰

- تاریخچه ی شهر رشت ۱۳۱
- توسعه شهر رشت در دوره معاصر ۱۳۱
- ویژگیهای فرهنگی و اجتماعی منطقه ۱۳۲
- زبان ۱۳۲
- دین ۱۳۳
- سوا ۱۳۳
- مراکز تاریخی - باستان شهر رشت ۱۳۳
- جاذبه های طبیعی ۱۳۵
- اماکن زیارتی و مذهبی ۱۳۵
- تاثیر عوامل اکولوژیکی بر ساختمان - اقلیم معتدل و مرطوب ۱۳۶
- تابش آفتاب و تاثیر آن بر ساختمان و محیط اطراف ۱۳۷
- تابش آفتاب بر پنجره ۱۳۹
- تاثیر جهت پنجره ۱۳۷
- سطوح ۱۳۹
- ویژگیهای کلی فرم ابنیه سنتی اقلیم معتدل و مرطوب ۱۴۰
- جهت گیری ۱۴۲
- بازشوها ۱۴۲
- ایجاد کوران ۱۴۳
- پوشش سقف ها ۱۴۵

۱۴۵		کرسی چینی
۱۴۵		ارتفاع و شیب سقف
۱۴۶		وجود ایوان
۱۴۶		تلار
۱۴۷		بافت
۱۴۷		مصالح مورد استفاده
۱۴۸		معرفی سایت
۱۵۰		اقلیم
۱۵۱		دسترسی به محدوده سایت
۱۵۳		فصل ششم: مطالعات مراکز تجاری - تفریحی
۱۵۳		انواع کاربری تجاری
۱۵۴		مقررات مربوط به عملکردهای تجاری
۱۵۵		حوزه تجاری
۱۵۶		ملاحظات اصلی در طراحی مراکز تجاری
۱۶۰		فضاهای مورد نیاز و استانداردهای طرح
۱۶۹		تعیین روابط اجزاء تشکیل دهنده انواع واحدهای تجاری
۱۷۴		کف فروشگاه ها
۱۷۴		قفسه ها
۱۷۴		محل استقرار صندوقدارها

دستگاه سلف سرویس	۱۷۵
رستوران ها	۱۷۵
بار غذای مختصر	۱۷۶
آشپزخانه و محل شست و شو	۱۷۷
رعایت نکاتی برای بهتر و ایده آل بودن رستوران	۱۷۷
نکاتی که باید در طراحی رستوران مد نظر باشد	۱۷۸
سینما	۱۷۹
سالن بولینگ	۱۸۲
سالن بلیارد	۱۸۳
واحدهای تجاری	۱۸۴
مسائل مورد توجه در طراحی مراکز تجاری - تفریحی	۱۸۴
ویژگی تاسیساتی	۱۸۹
تاسیسات این پروژه	۱۸۹
برنامه فیزیکی فضاها	۱۹۱
ویژگی های طراحی این مجموعه	۱۹۴
ویژگی های سازه ای	۱۹۴
دلایل انتخاب سازه	۱۹۵
فصل هفتم: ایده طرح و فرآیند طراحی	۱۹۶
مراحل طراحی	۱۹۸

۲۰۲ نقشه ها

۲۲۳ نتیجه گیری و پیشنهاد

۲۲۷ منابع فارسی

۲۳۳ منابع غیر فارسی

۲۴۵ سایت های اینترنتی

مقدمه:

معماری در تمام جهان همانند بسیاری از علوم، هنرها و مسائل بشری پس از شکل گیری دوران مدرن دستخوش تغییری بنیادی شد. رشد سریع و لجام گسیخته صنعتی، بشر را بیش از حد به علوم صنعتی دلخوش کرد، به صورتی که معیارهای انسانی، زیست محیطی، فرهنگی و اجتماعی به شدت مورد بی-توجهی قرار گرفت.

در سال هایی که مدرنیست ها بر غالب امور تسلط پیدا کرده بودند، حذف باکساز و انتزاع را در تمامی ارکان جوامع تسری داده بودند. سادگی و یکسان بودن همه جا را فاش کرده بود. آن ها در همه مسائل، بدون توجه به عوامل زمینه ای تصمیم گیری نمونه و اجرا می کردند. به خصوص در معماری که ارتباط تنگاتنگی با فرهنگ و زمینه های فکر مردم دارد. در واقع مدرنیسم به علت ناتوانی در برقرار کردن پیوند با شهر و تاریخ، در ایجاد ارتباط با مصرف کنندگان نهایی اش شکست خورد. (جنکس، ۱۳۷۹، ۲۲) پس از چندی رسید از جنگ جهانی دوم جامعه بشری با دیدن نابسامانی ها و درک غفلت عمیق، خدا نسبت به بوم، فرهنگ و اصالت ها پا به عرصه پست مدرن گذاشت.

عصر پست مدرن برخلاف دوران مدرن، عصر تنوع و تناقض بود. پست مدرنیسم در معماری عمدتاً به کارهای معماری استناد دارد که در پی آن بودند تا از قوانین و اصول بی چون و چرای مدرنیسم سرباز زنند و با تخریب به مباحثی بپردازند که مدرنیسم تعمداً آنها را کنار گذاشته بود. بنابراین ساختمان های پست مدرنیستی مجموعه ای از سبک های متفاوتی هستند که هم زمان به سبک های محلی، فرهنگ عامه-پسند، سبک بین المللی و تکنولوژی پیشرفته اشاره دارند و در عین حال به هیچ یک از این مؤلفه ها اجازه نمی دهند تا بر مؤلفه های دیگر تسلط یابند. لذا استفاده های غالباً کنایه آمیز از سبک های قدیمی تر نشانه ی برگشت به دوره ی پیشامدرن نیست. بلکه از عناصر پیشامدرن به آشکالی یاد می شود تا به سنت هایی اعتنا شود که معماری معاصر سرچشمه گرفته از آنهاست. از همین رو پست مدرن در پی تغییر بنیاد مدرنیسم است و از مهم ترین سرفصل های آن می توان به انسانی

کردن محیط های اجتماعی اشاره نمود. (بانی مسعود، ۱۳۸۹، ص ۳۱۹) در امتداد تفکرات پست مدرن که تاکنون ادامه دارد، گفتمان پایداری در اواخر قرن بیستم مطرح شد. این رویکرد به شکل گسترده بر حفظ داشته ها و سرمایه های انسان برای سهولت و ارتقا سطح زندگی توجه داشت.

پایداری مفهومی است که توجه اساسی آن بر حفظ سرمایه ها (انسانی، طبیعی، اجتماعی و اقتصادی) برای تمام نسل های بشری از نسلی به نسل دیگر است. توسعه پایدار در صورت تحقق می یابد که همپوشی بین لایه های اکولوژیکی، اقتصادی و اجتماعی ایجاد گردد. این بدان معنی است که هر یک از سیستمها و زیرسیستمهای اکولوژیکی، اقتصادی و اجتماعی به حد مطلوبی از پایداری دست یابند تا بتوان در مورد پایداری به قضاوت داخلی (به، طاهری، سجاسی، صادقلو، ۱۳۸۸، ۱) همانطور که متوجه شدیم پایداری و به طبع آن معماری پایدار به سه بخش عمده طبیعی، اجتماعی و اقتصادی تقسیم می گردد. پس از شرح شدن گفتمان پایداری توجه اصلی معماران به وجه طبیعی و سپس به وجه اقتصادی بازاری معطوف شد و جز به صورت تئوری کمتر به وجه اجتماعی پایداری توجه شد. در سال های اخیر الیخو در دهه پایانی قرن بیستم توجه به معماری پایدار اجتماعی به عنوان یکی از ارکان اصلی پایداری بیش از پیش مدنظر محققان و پژوهشگران قرار گرفته است.

این کتاب با توجه به آن که برای ارائه طرح مرکز تجاری-تفریحی با رویکرد پایداری اجتماعی است سعی دارد با درک درست و با بررسی مطالعات صورت گرفته در معماری پایدار اجتماعی به الگوها و طرح واره هایی در موضوع ساخت مجتمع تجاری و تفریحی در شهر رشت دست یابد.